

2. Dr. Koch Antal egyet. tanár »Ásványtani közlemények Erdélyből« czímen folytatólag bemutatja azon észleleteket és vizsgálatokat, melyeket újabb erdélyi ásvány-előfordulásokra vonatkozólag 1886 óta, nagyobb részt maga tett. Fölsorolja az 1885-iki országos kiállításon szemlére kitett erdélyi újabb előfordulású ásványokat; értekezik az 1886-iki vespertaki aranykristály előfordulásnak az erdélyi múzeumba került példányairól, az újabb Czeben előforduló aranyról s a Kis-sebesi dacitban fölfedezett laumontittról s a Nemes Felix D.-tól a toroczkói Fehérvata völgyéből hozott laumontittról; leírja az erdélyi múzeum ásványföldtani osztálya számára a legújabbban csiszoltatott erdélyi achátokat; újabb adatokat közöl a korond-fürdői forráskövek előfordulásához; közli a nagy-szebeni természetudományi társaság gyűjteményében észlelt néhány erdélyi ásvány előfordulásra vonatkozó jegyzeteit; új adatot hoz a mult évben Koppánd mellett fölfedezett cölestin és barit előfordulásáról; végre a Földtani Közlöny után Krenner J. S. tanárnak a fabejái telluritre és Kerpely A.-nak a hunyadmegyei vasérczekre vonatkozó tanulmányait ismerteti.

3. Dr. Benkő Gábor »Jelentés a mult év nyarán az Erd. Múzeum-Egyet

megbízásából tett ásványgyűjtő kirándulások eredményeiről« czím alatt elősorolja és bemutatja mind azokat az újabb előfordulású ásványokat, a melyeket a mult évben gyűjtött. Ezek a következők: Boicza: arany, gipsz; Bucsum: pirit, tetraédrit; Füzes-Barbara: bournonit; Hondol: arany, antimonit, realgar, pyrrargyrit, barit; Karács: arany, adular; Magura: arany, antimonit, barit, gipsz; Szelistye (Drajka): pyrrargyrit, stephanit, barit; Tekerő: pyrrargyrit, calcit, arsenopirit, pirit, erubescit; Vespertak: markasit.

27. *A Magyarországi Kárpát-Egyesület Mátra osztálya* elhatározásából Wisinger Károly tanár, a Mátra-múzeum öre, a Mátra-hegység 24 négyzet-mérföld területének kétféle domború képét készítette el s gipszben szándékozik sokszorosítani. Az egyik kép megfelelő rétegzéssel a nevezett vidék egyenlő-magasságait, a másik pedig a természetes felszint ábrázolja. A domború kép hossza (K—Ny.) 150, szélessége (É—D.) pedig 86 cm.; 1 bécsi hüvelyk 500 ölnek, egy-egy réteg magassága pedig 10 ölnek felel meg. Egy-egy kép ára most megrendelve 20 frt; későbbi megrendelések csak tetemesen nagyobb árárt lesznek teljesíthetők. — A megrendelés a mű készítőjéhez, Gyöngyösre intézendő.

RÉGI MAGYAR MEGFIGYELÉSEK.

61. *Meteorhullás. 1560.* Emberfőnyi nagyságu kövek hullottak alá az égből, melyek nemcsak az embereket, de sőt a házakat is elpusztították. (A kövekből a császárnak is küldöttek!)

62. *Felhőszakadás. 1691.* Die 23. Mai. Az áldozó napi sokadalom alkalmatosságával, délelőti négy óra tájban, olyan rendkívül való essők, ég szakadások voltak, melyekhez hasonlót soha a mi atyáink se értenek. Az Pecze (folyócska) vize a völgyekről, hegyekről meg áradván, sok házakat fundamentumokból felvett, a mezőre ki vitte, sokakat félben szakasztott, barmokat, sertéseket, sok erős sövényeket el hordott. Azután a Szinva vize is az Bikkről megáradván rettenetes nagy zúgással, házaknak, malmoknak, hidaknak rontásával, éjjel 10—12 órákig annyira rontotta, hogy alig volt ház, mely az árvizzel meg nem tölt volna. Sokadalmi alkalmatosság lévén, sok idegen emberek a vízbe haltanak. Szőlő hegyeinket a rettenetes zápor és ködössé annyira elrontotta, hogy földét is elmosta. (Miskolc város levéltárában, eredeti év- és jegyzőkönyvekből.)

DR. SZENDREI JÁNOS.

63. (Üstökös.) 1580. esztendőben egy igen nagy cometa támadott volt; az farka egyenesen Erdély felé hajlott alá, mintha egy pálcza nyult volna alá az égből. Wolffard István kolosvári peritus mathematicus mindjárt megmondotta volt, hogy dissipationem Batoriae familiae significat, atque etiam mortem Christophori Batori principis, quod eventus paulo post docuit; nam non solum princeps sed mox rex quoque Poloniae Stephanus obiit, ac demum Batoriae familiae totius horrenda confusio secuta est: caedes Balthasaris, fuga Stephani, ac fatalis inter eos inimicitia, ac tandem internecio. (Szamosközy István történ. maradványai. 1542—1608. Budapest 1880. Kiadja a m. tud. Akad.)

DR. SZENDREI JÁNOS.

64. *A Sü Égő vulkánusról Erdélyben 1793-ban.* Más nap mentünk, két órányi erős lovaglással, az akkor égő Sü vulkánus-hoz, egy Urikányi nevű helységben, a Passus felől levő Déli résznek Gyrgány hegy oldalára, az hol már három esztendő óta fogva égett akkor is a Sü kis vulkánus, mely egy fertály órára érzett, és a füstölése láttzott. Az égő oldal két patak kö-

zött fekszik, mely már akkor fel-égett volt mint egy 12 Ölnyire, 10 ölnyi szélességre, fél ölnyi mélységre, holmi veres Salakokat, és szürke hamvat hagyván maga után. Az égő materiája valami бүдös Enyvestörf, melynek tüzét rudakkal meg-piszkálván, és levegőt adván nékie egy fél ölnyire mint a fütökementze, oly erőss tüzrel égett, a már meg-égett helynek feneké mindenütt valami szürkés agyag és igen meleg volt; azért a marhák erősen szeretik ott délelni, szabadok lévén a legyektől melynek mindenik-féle materiájából hoztam magamnak, és a' melyről midőn világ eleibe kívánom botosítani ugy hallottam hogy már megszűnt égni, kétség kívül az a Törf mátnia tsak addig tartván, mely valami harasztal gyult volt meg bizonyosan: Ebből, és a' 'Siban talált Kőszenek és más Salakokból ugy lehet itélni hogy valaha a Vulkánban is lehetett Tüzokádó hegy, a' neve is azt hozván magával. (Benkő Ferencz. Parnassusi időtöltés 1794. 6. kötet. Kolosvárott, 8. r. 32. l. Egy kis hazabéli utazás.)

DR. SZENDREI JÁNOS.

65. (*Báróti mint alchymista.*) Igen sokra terjedne és valósággal többre menne ez az Előljárobeszéd, hogy sem maga a könyv melynek elejébe tétetik, ha mind azokat a' módokat, melyeket az Alchymisták, tzéljok elérésére el követnek, hosszasan elő beszélném: ugy is koránt sem tzéлом az arany tsinálásnak mesterségét tanítani, hanem egyedül tsak lehetőségét meg mutatni. És minthogy ez a könyv ugy is nem a' via particularis, hanem universalis, vagyis tincturáról emlékezik, hogy az Előljárobeszédet a könyvnek értelméhez alkalmaztassam magam is tsak a tincturát, és a metallumoknak általa lehető jobbítását veszem tzéломul, el hallgatván sok apró találmányos munkákról.

A már meg-állított valóság az egész Alchymica Republicában, hogy mindenik metallumnak ugyanazon alkotó részei (partes constitutivae) vagynak.

Az ónból ugyan azt lehet kihuzni, a' mit az aranyból, ezüstből, 's a' többiből, t. i. Mercuriust és sulphurt; egész különbségek tsak abból áll, hogy edgyik tisztább vagy tisztátalanabb, éretebb vagy éretlenebb részekből vagyon össze alkotva.

Ezt a tisztább, vagy tisztátalanabb, éretebb vagy éretlenebb voltából következtet különbségét a metallumoknak, az Alchymisták az időnek tulajdonították, és azt erőssítettik, hogy az égi mozgások, melyeket a régiek Archaeusnak neveztenek, meg indítván a' mercurius universalis által a' több testekben, következendőképen a kénesőben is, a' mozgást, természeti melegséget okoz, mint láthatni, hogy ha két darab fát sokáig egymáshoz dörgöl valaki, utollyára

meg gyúl. Ez a természeti melegség meggyőzvé, vagyis, hogy jobban magyarázzam magamat, kiszáraztván a' kéneső nedveségének egy részét, fekete ón, vagy, mint némellyek híjják, ólora válik belőlle. Ez a' melegség tovább is folytatván érlelését, idővel fejez ón léssen belőlle, és ugy osztán hosszszak idővel ezüst, végtére arany.

Az Alchymistáknak ezen ítéleteket ugy láttzik, hogy a' tapasztalás is erősítte, mert minden fekete ónban, ha az ember a kápolnán megpróbállya, egy kevés ezüstet és aranyat talál benne. Ha pedig az ónnak azon részét, mely a' próba alatt a' kápolnába bészivárgott ismét meg próbállya, még több ezüstet, és aranyat ád, mint az első próbában, mely azt bizonyította, hogy a' tűz melegsége még egy részét megérelte.

Második tapasztalás az, hogy a bányászok némelykor bizonyos éretlen erekre akadván, azt mondgyák, magok bányászi beszédgyek módgya szerint: Igen korán jöttünk (wir sind zu früh kommen), olyankor osztán ismét betöltik a' mit ástának, és sok esztendők múlva ujra oda menvén, meg érve talályák a metallumokat, és folytatlyák ásásokat.

Nem különben történik az is, hogy a' gazdag ereknek végét érik; de megesmervén bizonyos jelekből, hogy idővel ismét fognak ezüstet és aranyat adni, hasonlóképen be töltik, és annyi esztendők múlva ujfolag dolgozni kezdvén, ismét jutalmasan mivelik.

Ezekből elég nyilván kitettzik, nem csak az, hogy mindenik metallum ugyan azon alkotó részekből áll, hanem az is, hogy vagyon valami ollyas, a mi őket, a' melegséggel edgyütt, neveli és érleli. Azért éppen nem lehet oly meg-foghatatlan nagy tsudának tartani, ha ki valamely dolgot, maga nemében nagyobb fökélletességre viszen: annyival is inkább, hogy azt a mindennapi tapasztalás is bizonyította. (A' Mostani Adeptus vagyis A' szabad kömivések Valóságos Titka. Frantziából fordította Báróti Sándor. Magyar nemes testőrző. 1810. Előljárobeszédeből.)

Közli: F. K.

66. (*Benkő József följegyzése.*)* Febr. első napján (Köpetzen), szép tavaszi virágok láttattak a mi erdeink szélein és berkeinkben, minémük: 1.) hó virág avagy fehér kankós (*Galanthus nivalis*), 2.) Veres kankós (*Deus caninus*), 3.) Farkas hárs (*Mesereum*), vagy inkább Farkas bors az ő gonosz mérges és az ember torkát, ha lenyeli ugyan égető, szintén megy forma gyümöltreiről. 4.) Marti lapú (*Farfara*) virága. 5.) Kalap fű (*Petasites*). E két utól-

* 1796-ban Benkő még köpeczi ref. pap volt; kétségtelenül ő küldte be a főntebbi növényfejlődési adatokat. SZERK.

sónak levelei még a földben vannak; mivel a virágok mindenkor előbb szoktak ki nőni, mint a levelek. Februáriusnak közepén láttam virágait a Tüdő fűnek (*Pulmonaria*), Máj fűnek, vagy a kösség nevezése szerint, magyaró alyának (*Hepatica*), és még többeknek is. (Magyar Kurir 1796—458. l.) RADNÓTI.

67. (Szeszgyár gőzerőre Vas megyében.) Különös figyelmet érdemel Méltóságos Lomniczai Skerlecz József Cs. K. Kamarás Úrnak Vas Vármegyében Szombathelytől félórányi messzeségre fekvő Bogát nevű Jóságán már elkészült Borszesz (Weingeist) Fabrika, mellyben a Szesz leeresztése melegített Viz-gőz által megyen végsé. Ámbátor a gőz erő-miveléstől (Dampfmaschine) már előbb némely esmerekkel bírtunk, mindazonáltal ezen gőz készület, az által vonta különösen magára figyelmünket, hogy általa a letsepegzetés tsoda sebességgel eszközöltetik, s e mellett a nyert szesz távol minden alkalmatlan szagtól, tisztasága, erője 's jó ize által magát megkülönbözteti. Én magam szemmel látó tanú voltam az első Próbátételkor, midőn ötödfél minutum alatt finom 34 gradust ütő bor-szesz folyt. E mellett megjegyzésre méltó, hogy egy egy cső által, minden minutumban egy Posonyi itze, következőképen egy óra alatt hatvan itze szesz foly. Ha tehát mind a három csőn, mellyek a készületen vannak egyszerre eresztetik, könnyen beláthatni, melly sok ilyen szesz készül 24 óra alatt, holott a szesz égetés mellett, a Ser-főzés is menetben vagyon. A kifőzött külömbféle törköly (moslyék) pedig millyenségre és mennyiségére nézve 100 darab szarvas, és 250 darab sertvéles Marháának hizlalására igen is elég lenne. A fára nézve intézett, egyetlen egy tüzelés melegíti a készülethez tartozó nagy edényeket és a Fabrika épületének felső emeletében mesterségesen alkalmasztatott rézzel borított szárító helyet.

Ezen gőzkészülettel az első Próbátétel-Bétsben, az azt készítő Mechanicus Lux János György Úrnak (ki szül. Magyar Szesz Vármegyéből) nyilván tartott, és mint tudva vagyon, minden a'hoz értőktől ezen alkalommal is szinte olly helyesnek találtatott, mint már előbb a' Cs. K. Polytechnicum Institutum tudós Igazgató Prechtel Cs. K. Tanácsos Ur, és Tudós Professor Meisner Urtól általában tzel-arányosnak itéltetett. Maga Eő Cs. K. Magossága János Fő-Hertzeg is méltóztatott azt megtekinteni, mély belátással megvizsgálni, s' kegyelmes meglegedését a' Szerző Urnak kijelenteni. Eő Cs. K. Apost. Felsége pedig kegyes lebotsátkozással fogadta Mélt. Lomniczai Skerlecz József Urtól benyuitott, s' már a' Fabrika épületének homlokára helyezett következő felirást:

FranCisCo seCunDo AUgUsto, poLYteChnICI InstItUtI fUnDatore gUbernante, CŰra JosephI SkerLetz hŰngari NobILIs sŰrreXI.

Ezen tsekély Jelentésből is eléggé láthatni, melly különös s' jötevé befolyással bír a' közhasznú Cs. K. Polytechnicum Institutum nem tsak Bétsre a' Fő Várora, hanem általában és különösen a' Cs. Kir. Birodalomnak egyes Tartományaira is. Mivel a' nálunk felállított gőz készület, mind az ide való tágos szép vidéknek tetemes hasznót, mind általjában a' nemzeti iparkodásnak különös diszére válik; kötelességemnek tartottam, ezen nemzeti időszaki írásban azt mássokkal Tudományos Gyűjtemény által megemlértetni, annyival is inkább, mivel új példa arra, hogy a' Magyar (ezen némelly idegenektől tsak félig miveltnék gunyolt nemzet), szép tehetségei a' hasznos találmányokat, mind szaporítani, mint illő betsben tartani tudja. Schelle Jakob Cs. K. Póstmester. (Tudományos Gyűjtemény 1820. IV. kötet. 123. l.)

Közlő: BÓBITA ENDRE.

LEVÉLSZEKRÉNY.

KÉRDÉSEK.

(56.) Egy társaságban, a hol több tudós tanár is jelen volt, azt találtam mondani: »az aranyon még a választó víz sem fog«. Szörnyen kinevettek érte s azután megkorrigáltak, hogy azt úgy kellett volna mondanom, hogy »az aranyra még a választó víz sem gyakorol hatást«. Én védtem magamat s mondásomat: Végre abban állapotunk meg, hogy megkérdézzük a Term. tud. Közl. szerkesztőségét: megtünné e valamely chemiai cikkben a magamféle mondást vagy sem?

F. L.

(57.) A mellékelt növényi kinövése egy cserépbeli növényen (Petunia) fejlődött. Ohajtanám tudni, vajjon rovarszurás, avagy túltengés (ágak összenövése) eredménye-e.

M. K.

(58.) Hogy jutott eszébe cselédemnek, nem tudom; elég az, hogy a napokban egy pohárba pörköletlen kávét tett, s rá vizet öntött. A víz lassan világossárga, később erősen zöld lett. A kávé a legfinomabb; a firma feltétlenül biztos budapesti keresztény nagykereskedő. Természetes tulaj-

Creative Commons License Deed

Nevezd meg! - Így add tovább! 3.0 Unported (CC BY-SA 3.0)

Ez a [Legal Code \(Jogi változat, vagyis a teljes licenc\)](#) szövegének közérthető nyelven megfogalmazott kivonata.

[Figyelmeztetés](#)

A következőket teheted a művel:

szabadon másolhatod, terjesztheted, bemutathatod és előadhatod a művet

származékos műveket (feldolgozásokat) hozhatsz létre

kereskedelmi célra is felhasználhatod a művet

Az alábbi feltételekkel:

Nevezd meg! — A szerző vagy a jogosult által meghatározott módon fel kell tüntetned a műhöz kapcsolódó információkat (pl. a szerző nevét vagy álnévét, a Mű címét).

Így add tovább! — Ha megváltoztatod, átalakítod, feldolgozod ezt a művet, az így létrejött alkotást csak a jelenlegivel megegyező licenc alatt terjesztheted.

Az alábbiak figyelembevételével:

Engedélyezés — A szerzői jogok tulajdonosának engedélyével bármelyik fenti feltételtől [eltérhatsz](#).

Közkinccs — Where the work or any of its elements is in the [public domain](#) under applicable law, that status is in no way affected by the license.

Más jogok — A következő jogokat a licenc semmiben nem befolyásolja:

- Your fair dealing or [fair use](#) rights, or other applicable copyright exceptions and limitations;
- A szerző [személyhez fűződő](#) jogai
- Más személyeknek a művet vagy a mű használatát érintő jogai, mint például a [személyiségi jogok](#) vagy az adatvédelmi jogok.

- **Jelzés** — Bármilyen felhasználás vagy terjesztés esetén egyértelműen jelezned kell mások felé ezen mű licencfeltételeit.